

Aday Hekimlerin Tıp Fakültesi Mezunundan Beklenen Yeterliklere Göre Öz Değerlendirmeleri

Self-Evaluation of The Candidate Physicians Regarding Competences Expected From a Graduate of Medical School

Mustafa Levent ÖZGÖNÜL* (ORCID: 0000-0003-4135-1643)

Mustafa Kemal ALİMOĞLU* (ORCID: 0000-0002-0587-1177)

*Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi, Antalya - Türkiye

Sorumlu Yazar: Mustafa Levent ÖZGÖNÜL E-posta: leventozgonul@akdeniz.edu.tr

Özet

Giriş: Hekimler, hekimlik görevini, iyi hekimlik uygulamaları bağlamında, hiçbir ayırım gözetmeden, mesleksel sorumluluklarını, etik ilkeleri ve insani değerleri ön planda tutarak, hastaların yararına meslektaşları için rol model olacak düzeyde gerçekleştirir. Bu bağlamda hekimlerin hümanist ve profesyonel değerler üzerine kurulu etik eğitim alması önemlidir. Tıpta etik eğitimi içeriğinin belirlenmesine yönelik olarak ulusal ve uluslararası düzeyde standart oluşturma çalışmaları bulunmaktadır. Kalite güvencesini sağlamaya yönelik çalışmalarını sürdüren Tıp Eğitimi Programlarını Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği (TEPDAD) hekimin mesleki etik gelişimi ile ilgili tıp fakültelerine standart oluşturmuştur. Bu çalışmada, tıp eğitiminde mezuniyet aşamasına gelen hekim adaylarının “Tıp Fakültesi Mezunları için Ulusal Yeterlikler Çerçevesi” bağlamında kendi yeterlilikleri konusunda görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Gereç yöntemi: Bu araştırma kesitsel düzeyde planlanmıştır. Araştırma evrenini Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi (AÜTF) 2019-2020 eğitim-öğretim döneminde mezuniyet aşamasında olan hekim adayları oluşturmaktadır (n=240). Veri toplama formu iki kısımdan oluşup, ilk kısımda sosyodemografik bilgileri sorgulayan maddeler bulunmaktadır. İkinci kısım araştırmacılar tarafından Mezuniyet Öncesi Tıp Eğitimi

Ulusal Çekirdek Eğitim Programı-2014 de yer alan “Tıp fakültesi mezunundan beklenen yeterlikler” maddelerinden yararlanılarak hazırlanmıştır. Etikle ilişkili olduğu düşünülen 24 madde çalışmada kullanılmış ve her madde için katılımcıların kendilerini değerlendirmeleri için beşli likert skalası hazırlanmıştır. Katılımcılar formları çevrimiçi doldurmuşlardır.

Bulgular: Sosyodemografik özelliklerine göre katılımcıların kendilerini ne kadar yeterli hissettiklerine dair verdikleri puanların ortalamaları karşılaştırıldığında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Tüm maddelerin ortanca ve ortalama değerleri beş üzerinden dört puan civarında bulunmuştur.

Sonuç: Tıp fakültesinden mezuniyet aşamasında bulunan katılımcıların etikle ilişkilendirilebilecek yeterlikler konusunda kendilerini ne derece

Anahtar sözcükler:

Tıp etiği, Etik eğitimi, Mezun yeterlikleri

Keywords:

Medical ethics, Ethics education, Graduate qualifications

Gönderilme Tarihi

Submitted: 12.04.2020

Kabul Tarihi

Accepted: 01.09.2020

Künye: Ozgonul ML, Alimoğlu MK, Turan S, Aday Hekimlerin Tıp Fakültesi Mezunundan Beklenen Yeterliklere Göre Öz Değerlendirmeleri 2020;19(59):53-64

hazır gördüklerini belirlemek için yapılan çalışmamızda, katılımcıların verdikleri puanların yüksek ortalama ve ortanca değerlere sahip olması bu konuda kendilerini oldukça yeterli hissettiklerini düşündürmektedir.

Abstract

Background: *In the context of good medical practices, physicians perform their duty as a role model for their colleagues for the benefit of patients, without any discrimination, by prioritizing professional responsibilities, ethical principles and human values". In this context, it is important for physicians to receive ethical education based on humanistic and professional values. There are national and international standard setting studies intended to determine the content of ethics education in medicine. The Association for the Evaluation and Accreditation of Medical Education Programs, which continues its efforts to ensure quality assurance, has set a standard for medical faculties related to the professional ethical development of physicians.*

This study aims to determine opinions of the candidate physicians who are at the graduation stage in medical education on their own competencies against a list of competencies defined in "National Competencies Framework for Medical School Graduates".

Methods: *This is a cross-sectional study and the target population consists of the candidate physicians who are at the graduation point in the 2019-2020 academic year of Akdeniz University Faculty of Medicine (AUFM) (n=240). A digital data gathering form including two parts was used in the study. In the first part, there were questions about sociodemographic characteristics of the participants. The second part was prepared by the researchers on the basis of the competence list for medical school graduates which is available in the "National Core Curriculum for Undergraduate Medical Education-2014". Twenty-four items from the competence list were thought to relevant to ethical issues and used in the study. For each of these 24 items, a five-item likert scale was prepared for the participants to rate themselves on it. The participants filled out the forms online.*

Results: *The self-evaluation scores of the participants did not differ according to their sociodemographic characteristics. Mean and median values for all items are around "4" on the five-point scale.*

Conclusion: *Self-evaluation scores of the participants on ethics related items of the competence list are high which means that they find themselves well-equipped on ethical issues at the graduation point from medical school.*

GİRİŞ

İnsan haklarındaki gelişmeler sağlık alanında değer sorunlarının daha çok ele alınmasına ve hasta haklarına bakışın bu süreçten olumlu yönde etkilenmesine neden olmuştur. Uluslararası ve ulusal bildirgeler, iç mevzuat çalışmaları hekimlere etik ve hukuki açıdan çok boyutlu yükümlülükler getirmektedir. Tıp ve tıp teknolojisi alanında yaşanan yeni gelişmeler tıp eğitiminin müfredat çalışmalarında çok yönlü değişimleri de beraberinde getirmiştir. Genetik çalışmalar, organ bağıışı, insan yaşamını uzatmaya yönelik tedaviler gibi tıbbın özel başlıkları konunun yasal ve etik boyutlarının da

ayrıntılı olarak ele alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda hekimler, özerklik, mahremiyet ve gizlilik gibi tıp etiğinin temel başlıkları ve hasta hakları konularında günümüzde daha eğitilmiş ve duyarlı olma durumundadırlar(1).

Genel anlamda tıp etiği eğitiminin amacı, hekimlere tıp alanında değerlerin önemli olduğunu anlayabilme ve süreçleri uygun olarak yönetebilme yeteneğinin kazandırılmasıdır(1). Bu bağlamda günümüz hekimlerinden hasta haklarını gözeten, mesleki kimliğe sahip profesyoneller olması beklenmektedir.

Hekimlerin hümanist ve profesyonel değerler üzerine kurulu etik eğitimi alması önemlidir. Tıpta etik eğitimi içeriğinin belirlenmesine yönelik olarak ulusal ve uluslararası düzeyde standart oluşturma, yöntem bilgisi geliştirme ayrıca öğrenim çıktıları oluşturmak için yapılan çalışmalar bulunmaktadır(2). Etik eğitimi, son otuz yılda tıp eğitiminin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Bazı Avrupa ülkelerinde eğitim alanında mesleki formasyona verilen önemin artmasıyla etik eğitimi müfredatı üzerine odaklanılmıştır. Tıp etiği eğitimi üzerinde birçok standardizasyon çalışmaları olmasına rağmen henüz üzerinde uzlaşılmış bir müfredat programı bulunmamaktadır(3).

Tıpta etik eğitiminde standartların oluşturulması için eğitim kurumlarına yönelik yol gösterici nitelikte ulusal ve uluslararası çok sayıda çalışma bulunmaktadır.

Tıp Etiği Eğitiminde Uluslararası Standardizasyon Çalışmaları

Hasting Center etik merkezi tarafından yayımlanan “Ethics teaching in higher education” adlı raporda etik öğretimi için etik konusundaki herhangi bir dersin, en az beş genel hedefinin olması gerektiği belirtilmektedir. Bu hedefler; I) Ahlaki hayal gücünü canlandırmak II) Etik sorunları tanıyabilme becerisi kazandırmak III) Analitik becerileri geliştirmek IV) Ahlaki bir yükümlülük duygusu uyandırmak V) Belirsizlik ve uyuşmazlığa toleransı desteklemek şeklinde belirlenmiştir. Bu hedeflerin etik eğitimi için davranış değişikliğini tanımladığı ancak değer ve ahlak öğretiminin başarısını belirlemede hedeflerde belirtildiği gibi davranışsal ölçümler kullanılmasının uygun olmadığı yönünde eleştiriler bulunmaktadır(4).

Callahan, davranış değişiminin, etik öğretimi için kabul edilebilir bir pedagojik amaç olmadığını ve etik eğitiminin bireysel hataları ve, etik ve hukuk açısından yanlış davranışları önleyeceği anlamına gelmeyeceğini belirtmektedir(4). Aynı merkezde 1993 yılında etik eğitimine yönelik amaç ve başlıkları şu şekilde güncellenmiştir. I) Tıp etiği ve biyoetiğin

tarihi, II) Teorik temelleri ve çözümleme yöntemleri, III) Biyoetik kapsamı içindeki konular ve karşılaştırmalı çözümleme, IV) Sağlık çalışanlarının yerleşik etik değerleri ile ilgili konular, V) Biyoetiğin kültürel kapsamı ve yararlanılabilecek kaynaklar(5).

Dünya Hekimler Birliği'nin Madrid, İspanya ve Güney Afrika bildirgesinde, tıp eğitiminin, öğrencilikten emekliliğe kadar süren bir öğrenme süreci olduğu belirtilmektedir. Bildirge tıp öğrencilerine etik düşünce ve davranış standartlarını telkin etmektedir(6). Dünya Bilimler Akademisi(TWAS) ve Dünya Tabipler Birliği (WMA) ve UNESCO iş birliği ile gerçekleştirilen en önemli projelerden birisi de Biyoetik ve İnsan Hakları Deklarasyonu'na dayanan biyoetik alanındaki etik öğretimi konusunda temel bir müfredat önerisinin geliştirilmesidir. Otuz ikinci UNESCO Genel Konferansında üye devletler, tüm bilimsel ve mesleki eğitimde etik öğretim programlarının başlatılması ve desteklenmesi gerektiğini belirtmiş ve UNESCO Etik Eğitim Programı çalışmaları 2004 yılında başlatılmıştır. Etik öğretimi, bölgeler ve ülkeler arasında farklılıkların korunmasını ve bölgelerle ilgili ahlaki konulara dikkat edilmesini gerekli kılmaktadır. Etik öğretimi programları veritabanı oluşturmak ve öğretim programlarını tanımlamak için standartlaştırılmış formlar geliştirilmiştir. Böylece her programın özü incelenebilir ve çeşitli programlar analiz edilebilir ve karşılaştırılabilir noktaya gelmiştir(7).

Tıpve Sağlık Etik Eğitiminde Ulusal Düzeyde Standardizasyon Çalışmaları

Kalite güvencesini sağlamaya yönelik çalışmalarını sürdüren Tıp Eğitimi Programlarını Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği (TEPDAD) hekimin entelektüel ve mesleki etik gelişimi ile ilgili tıp fakültelerine yükümlülükler getirmiş ve standart oluşturmuştur. “Tıp fakültesinde öğrencinin gereksinimlerini karşılayacak bireysel ve sosyal olanaklar,

fırsatlar sunan akademik gelişimleri yanı sıra mesleki etik, entelektüel gelişimlerini sağlayacak bir öğrenme iklimi gereklidir.” cümlesiyle mesleki etik eğitiminin önemsenmesi gerektiği vurgusu yapılmıştır(8). 2014 yılında hazırlanan “Mezuniyet Öncesi Tıp Eğitimi Ulusal Çekirdek Eğitim Programı” (UÇEP2014)’nda ulusal yeterlikler çerçevesi kapsamında profesyonelliğe yönelik eğitim içeriğinde: Tıp etiği, etik ve mesleki değerler ve sorumluluklar başlığı altında sağlık profesyoneli olan tıp fakültesi mezunun tanımı ve yeterlilik düzeyleri şu şekilde belirlenmiştir. Tıp fakültesi mezunu; “mesleksi değer ve ilkelerle, etik değerleri gözeterek, yasal düzenlemeler çerçevesinde, güncel ve kanıtla dayalı bilgiler ışığında birey ve toplum odaklı sağlık hizmeti sunar”. “Hekim bu profesyonel rolünü; etik ilkeler ve klinik yeterlikler rehberliğinde gerçekleştirir”. Yeterlilik düzeyi ise; “Hekimlik görevini, iyi hekimlik uygulamaları bağlamında, hiçbir ayırım gözetmeden, mesleksi sorumluluklarını, etik ilkeleri ve insani değerleri ön planda tutarak, hastaların yararına meslektaşları için rol model olacak düzeyde gerçekleştirir” olarak tanımlanmıştır. Danışman olarak Tıp Fakültesi mezunu; eğitim sürecinde elde ettiği bilgi ve becerileri gerekli durumlarda meslektaşları, sağlık çalışanları, hastaları, hasta yakınları, diğer meslek grupları ve toplumla mesleki ve etik ilkeleri gözeterek paylaşabilmelidir. İletişim açısından mezun olan hekimin “Her türlü iletişimde mesleksi ve etik normlara uygun davranma” yeterliliğinde olması gerektiği belirtilmiştir(9). “8. Türkiye Biyoetik Derneği (TBD) Sağlık Bilimlerinde Etik Eğitimi Sempozyumu’nda, Tıp Etiği Çekirdek Eğitimi Belirleme Çalıştayı” sonrası “Tıp fakültesinden mezun olan her hekimin aydın kimliğe sahip olması gerektiği vurgusu yapılmış, tıp etiği eğitimi ile amaçlanan, iyi hekimliğin olmazsa olmazları “hekimliğin profesyonel ve etik değerlerinin” kişiye kazandırılması olarak belirtilmiştir. Meslek kimliği bilinci kazandırılmış, iletişimde ve insan ilişkilerinde

başarılı, bilimsel ve teknik donanımı yanında meslek etiği açısından da donanmış, toplumunun sağlık sorunlarına duyarlı bir hekim yetiştirmenin tıp fakültelerinin öncelikli hedefi olması gerektiği vurgulanmıştır(10). 8. TBD Tıp Etiği Çekirdek Eğitimi Belirleme Çalıştayı sonrası Tıp etiği öğretim hedefleri ve öğrenciye kazandırılması amaçlanan bilgi, beceri ve tutumlar 15 başlık altında toplanmış olup, kullanılacak eğitim materyali ve yöntemi olarak I) didaktik eğitim, II) interaktif iletişim, III) beceri istasyonları, IV) filmler, V)oyunlaştırma, VI) simüle/standart hastalarla eğitim, VII) kavram haritaları, VIII) anlatsal yöntemler, IX) refleksiyon (öz yüzleşme) başlıkları önerilmiştir. Ayrıca “Tıp Etiği eğitimi ile amaçlanan, iyi hekimliğin olmazsa olmazları arasında tanımlanan, “hekimliğin profesyonel ve etik değerlerinin” kişiye kazandırılmasıdır. Meslek kimliği bilinci kazandırılmış, iletişimde ve insan ilişkilerinde başarılı, bilimsel ve teknik donanımı yanında meslek etiği açısından da donanmış, toplumunun sağlık sorunlarına duyarlı bir hekim yetiştirmek tıp fakültelerinin öncelikli hedefi olduğu belirtilmiştir”(10). Tıp eğitiminde bilgi, tutum, beceri boyutunda profesyonelliğin gelişimine tıp etiği eğitimi sürecindeki kazanımların da katkısı olduğu düşünülmektedir. Tıp etiği eğitimine dâhil olan eğitimciler, tıp uzmanlarının gelişimindeki temel rolleri adına geniş bir vizyon oluşturmak, yaratıcı düşünceler geliştirmek için birlikte çalışmalıdır. (11).

Literatürde etik eğitimi ile ilgili bilgi beceri ve tutum geliştirmeye yönelik çeşitli yöntemler önerilmektedir. Tıp eğitimi müfredatında etik konular ve tıp etiği öğretme ortamının geliştirilmesi konuları halen tartışılmaktadır(12). Öğrenciler için iyi geliştirilmiş her müfredatta olduğu gibi, tıp eğitimcilerinin de tıp etiği müfredatlarını mevcut etkinlik açısından kanıtlara dayandırma sorumluluğu bulunmaktadır(12).

Tıp Etiği eğitiminin programlanması ve uygulanması kadar kullanılan programların

etkinliğinin değerlendirilmesi de önemli olup, literatürde tıp etiği eğitim programlarının etkinliğine yönelik araştırmalar kısıtlı sayıdadır(13,14). Tıp etiği eğitim müfredatının hasta bakımı, eğitim ve araştırma alanlarında profesyonelliğin ön plana çıkması ve yaşam boyu sürdürülebilir profesyonelliğe odaklanılacak şekilde geliştirilmesi gerekmektedir(3).

Bu çalışmanın amacı; tıp eğitiminde mezuniyet aşamasına gelen hekim adaylarının “Tıp Fakültesi Mezunları için Ulusal Yeterlikler Çerçevesi” bağlamında kendi yeterlilikleri konusundaki görüşlerini belirlemektir.

GEREÇ ve YÖNTEM

Kesitsel düzeyde planlanmış bu araştırmanın evrenini Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi (AÜTF) 2019-2020 eğitim-öğretim döneminde mezuniyet aşamasında olan hekim adayları oluşturmaktadır (n=240). Evrenin tümüne ulaşmak hedeflenmiş, o nedenle örneklem yöntemi kullanılmamıştır. Veri toplama formu iki kısımdan oluşup, ilk kısımda yaş, cinsiyet, geldikleri yer, ebeveyn eğitim durumu, tıp fakültesini tercih nedeni gibi, tıp mesleğine olan isteklilik ve ailede sağlık çalışanı varlığı gibi sosyodemografik bilgileri sorgulayan 8 madde bulunmaktadır. İkinci kısım araştırmacılar tarafından Mezuniyet Öncesi Tıp Eğitimi Ulusal Çekirdek Eğitim Programı-2014 de yer alan “Tıp Fakültesi Mezunundan beklenen yeterlikler maddelerinden yararlanılarak hazırlanmıştır. Burada yedi rol (profesyonel, sağlık savunucusu, ekip üyesi, danışman, lider-yönetici, bilim insanı ve iletişimci) üzerinden listelenen 58 maddeden etikle ilişkili olduğu düşünülen altı role ait 24 madde alınarak beşli likert skalası üzerinde değerlendirme yapmaya uygun hale getirilmiştir (tablo1-4). Çalışmaya katılan öğrencilerin tıp eğitimi süreçleri UÇEP-2014 yeterlikleri gözetilerek oluşturulan tıp eğitimi programı üzerinden gerçekleştiği için çalışmamızda UÇEP’in 2014 versiyonu kullanılmıştır. Her bir madde (1) kesinlikle katılmıyorum (2)

katılmıyorum (3)kararsızım, (4) katılıyorum ve (5) kesinlikle katılıyorum seçeneklerini içermektedir. Katılımcılardan, ilgili maddeyi okuyup, tanımlanan yeterlik konusunda kendi durumlarını göz önüne alarak her birine (1) ile (5) arasında bir puan vermesi istenmiştir. Verilen puan değerleri yükseldikçe katılımcının o madde ile ilgili kendini daha yeterli gördüğü anlaşılmaktadır. Veriler oluşturulan dijital formlar aracılığı ile internet üzerinden toplanmıştır. Veri toplama formunu 136 hekim adayı yanıtlamış olup katılım oranı %56,6’dır. Verilerin analizinde SPSS 20.0 versiyonu kullanılmıştır. Tanımlayıcı testler kullanılarak her madde ile ilgili seçeneklerin dağılımı, ortalama ve ortanca değerler belirlenmiştir. Sosyodemografik özelliklerle maddelere verilen ortalama puanların ilişkisini araştırmak için student-t testi ve One Way ANOVA testleri kullanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık için “p<0,05” değeri alınmıştır.

Araştırmanın Etik Yönü: Araştırmanın Etik Kurul izni Akdeniz Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan alınmıştır. Toplantı tarih ve karar no: 08.07.2020/528

BULGULAR

Çalışma grubunun ortalama yaşı 24,8 yıl olup, katılımcıların %64 ü kadındı. Katılımcıların büyük çoğunluğu fen-anadolu lisesi mezunu olup (%90), il merkezlerinde ikamet etmektedir (%75). Ebeveynlerin eğitim durumuna gelince anneler ilk, orta ve yüksek öğrenim seçeneklerinde yaklaşık eşit dağılırken, babalar ağırlıklı olarak yüksek öğrenim mezunudur. Katılımcıların yaklaşık %40’ının ailesinde en az bir sağlık çalışanı bulunmaktadır. Tıp mesleğinin hayali olduğunu belirtilen katılımcıların oranı çalışma grubunun yaklaşık 2/3’ünü oluşturmaktadır. Tıp fakültesini tercih etme nedenleri arasında en çok belirtilenler “toplumsal saygınlık”, “insancılık”, “aile isteği” ve “üniversiteye giriş sınavında elde edilen yüksek puan” yer almaktadır. Katılımcıların kendilerini ne kadar yeterli

hissettiklerine dair verdikleri puanların ortalamaları, sosyodemografik özelliklerin herhangi birisine göre göre anlamlı fark göstermemiştir.

“Profesyonel” ve “Bilim İnsanı” rolleriyle ilgili etik konularla ilişkilendirilen yeterlikler, “Sağlık savunucusu ve danışman” rolleriyle ilgili etik konularla ilişkilendirilen yeterlikler, “Lider-Yönetici” rolüyle ilgili etik konularla ilişkilendirilen yeterlikler, “İletişimci” rolüyle ilgili etik konularla ilişkilendirilen yeterliklerin her birinin analizi sonucunda tüm yeterliklerin ortanca ve ortalama değerleri tablo1-4 de verilmiştir.

TARTIŞMA

Tıp fakültesinden mezuniyet aşamasında bulunan katılımcıların etikle ilişkilendirilebilecek yeterlikler konusunda kendilerini ne derece hazır gördüklerini belirlemek için yapılan çalışmamızda, katılımcıların verdikleri puanların yüksek ortalama ve ortanca değerlere sahip olması bu konuda kendilerini oldukça yeterli hissettiklerini düşündürmektedir.

Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi (AÜTF)’nde etik eğitimi bağlamında:

Birinci sınıfta; “Bilim Tarihi”, “Bilim Felsefesi” ve “Metodolojisi”, “Akılcı Tıp: Yunan-Roma-İskenderiye”, “Tıp Felsefesi”, “Bilimsel-Deneysel Tıp”, “Geçmişten Günümüze Hekim Hasta İlişkileri ve Mesleki Kimlik”, “Tıpta Bilimsel Yöntem ve Temel Bilimler”, “Koruyucu Hekimlik”, “Klinik Tıp: Tedavi-Rehabilite Edici Hekimlik”, “Bilimdışı Sağlık Uygulamaları”, “Tıp Tarihi Metodolojisi ve Tıp Tarihine Evrimsel Yaklaşım”, “Türk İslam uygarlığında Tıbbın Evrimi”, “Cumhuriyet Döneminde Tıbbın Gelişimi”, “Büyüsel Tıp: Mısır-Mezopotamya Tıbbi” ve “Büyüsel Tıp: Çin ve Hint Tıbbi kuramsal dersleri,

Üçüncü sınıfta; “Sağlıkla İlgili Uluslararası Belgeler”, “Hekim Andı Metinleri”, “Hasta Hekim İlişkileri”, “Hekimlik Meslek Etiği Kuralları”, “Meslek Örgütleri ve Etik

Bildirgeler”, “Tıbbi Deontoloji Tüzüğü”, “Tıp Etiği ve İnsan Hakları”, “Sağlık Hakkı ve Hasta Hakları”, “Sağlık Politikaları ve Tıp Etiği” ve “Hekim Sorumluluğu” “Tıp Etiği ile İlgili Kavramlar” ve “Tıp Etiği Eğitimi” dersleri dördüncü sınıfta; Tıp Etiğinde Temel İlkeler, Tıp Etiğinde Temel İlkeler, Tıp Etiğinde Temel Yaklaşımlar, Tıp Etiğinde Temel Yaklaşımlar, Klinik Uygulama Etiği, Konsültasyon Etiği, Etik Kurullar, Hekim-Tıbbi Endüstri İlişkisi, Tıpta Araştırma ve Yayın Etiği, Bilişim Teknolojileri ve Gizlilik İlkesi, Örselenebilir Gruplara Yaklaşım, Etik Açından Olağandışı Durumlar, Kök Hücre Uygulamalarında Etik, Yardımcı Üreme Teknolojileri ve Etik, Etik Açından Abortus, Kadına Yönelik Şiddette Hekim Tutumu, Geriatri ve Etik Yaşamın Sonuyla İlgili Etik Sorunlar, Ötanazi ve Etik, Organ Aktarımları ve Etik, Tıp Etiği ve Çalışma Yaşamı, Genetik Çalışmalarda Etik, Acil Tıp ve Etik, AIDS ve Etik başlıklarda kuramsal dersler bulunmaktadır.

Kuramsal ders başlıkları ve içerikleri yeterlikleri destekler nitelikte olup, katılımcıların etik konularda kendilerini yeterli görmelerine katkıda bulunmuş olabilir. İlaveten, hekimlik mesleğinin uygulamasında yüksek öneme sahip olan bazı konuların program içerisinde öğrenen merkezli yaklaşımlar benimsenerek işlenmiş olması da mezunların mezunların kendilerini yeterli hissetmelerine katkıda bulunmuş olabilir. Bu konular, “hasta ve hekim hakları”, “aydınlatılmış onam”, “malpraktis” olup, takım çalışmasına dayalı öğrenme yöntemi kullanılarak ele alınmıştır. Bu yöntemde öğrencilerin aldıkları eğitimle ilgili memnuniyetleri, akademik başarıları ve işlenen konuların akılda kalıcılığının yüksek olduğu bulunmuştur(15). Yine fakülte eğitim programında yer alan öğrenen merkezli yaklaşımlardan birisi olan probleme dayalı öğrenim senaryolarında, üzerinde çalışılan olgular sadece biyolojik yönüyle değil, aynı zamanda sosyal ve etik boyutuyla da ele alınmaktadır. Bu tür etkinlikler de mezuniyet

aşamasındaki öğrencilerimizin etik konularda kendilerini yüksek oranda yeterli görmelerine yardımcı olmuş olabilir.

Etik dersleri ve etik konuların derslerde ele alınması yanında tıp fakültesi öğrencilerinin tıp eğitimi boyunca etik konularda görüş ve davranışlarını etkileyen bir örtük programın olduğu da bilinmektedir. Bazen, programda yer alan derslerle etik konularda belli bir idealizm düzeyine ulaşan öğrenciler, zamanla karşılaştıkları olumsuz örneklerden etkilenerek bu düzeylerinde kayıplar yaşayabilmektedir(16). Bu olumsuz etkilenme süreci meslek hayatına atıldıktan sonra da sürebilir. O nedenle mezuniyet aşamasında olan hekim adaylarının kendilerini ne derece yeterli gördüklerinden ziyade meslek hayatına atılınca bu yeterlikleri ne derece günlük uygulamalarına yansıttıkları önemlidir. Gelecekte bu yönde çalışmalar yapılarak daha kapsamlı ve açıklayıcı bilgi edinilmesi tarafımızdan önerilmektedir.

Çalışmamızın en önemli kısıtlılığı örneklem büyüklüğü kısıtından kaynaklanan bulguların genellenebilirliğinin çok düşük olmasıdır. Sadece bir fakülteden hedef grubun yarısı civarında bir katılımcı sayısıyla elde edilen verilerin genellenebilir olduğu düşünülemez. İkinci önemli kısıtlılık çalışmamızda nitel verilerin yer almaması olup, bu bulgularımızın derinlemesine anlaşılması ve yorumlanmasını neredeyse olanaksız kılmaktadır. İleride benzer konuları çalışacak araştırmacıların çalışma desenlerinde nitel veri toplamaya da yer vermeleri tarafımızdan önerilmektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Hekim adaylarının etik konularla ilgili kendilerinden beklenen yeterlikleri karşılama durumlarıyla ilgili görüşlerini belirlemek amacıyla yapılan çalışmamızda, tüm katılımcıların kendilerini yüksek oranda yeterli gördükleri belirlenmiştir. Büyük oranda karşıladıklarını düşündükleri bu yeterliklerin ileride meslek yaşamlarında ne derece uygulamaya aktarıldığının, daha fazla katılımcı içeren, çok merkezli ve derinlemesine bilgi

Tablo 1: “Profesyonel” ve “Bilim İnsanı” rolleriyle ilgili etik konularla ilişkilendirilen yeterlikler

Yeterlik	Kesinlikle katılmıyorum (n)	Katılmıyorum (n)	Kararsızım (n)	Katılıyorum (n)	Kesinlikle katılıyorum(n)	Ortalama *	Ortanca*
Hekimlik görevini, iyi hekimlik uygulamaları bağlamında, hiçbir ayırım gözetmeden, mesleki sorumluluklarını, etik ilkeleri ve insani değerleri ön planda tutarak, hastaları yararına meslektaşları için rol modeli olacak düzeyde gerçekleştirebilir.	1	1	7	71	56	4,32	4
Mesleki uygulamalarında, dürüst, sorumlu, özverili, saygılıdır.	-	-	4	62	70	4,49	5
Mesleki uygulamalarında karşılaştığı etik sorunlara uygun biçimde yanıt verebilir.	2	2	17	73	42	4,11	4
Sağlık sorunu olan meslektaşlarına, ihtiyaçlarına uygun şekilde cevap verebilir.	-	-	9	65	62	4,39	4
Mesleki uygulamalarında hasta hakları konusundaki yasal yükümlülüklerini yerine getirebilir	1	3	15	87	30	4,04	4
Yasalar ve sağlık hizmeti sunumu uygulama standartları çerçevesinde hasta bilgilerinin gizliliğini koruyabilir	-	1	11	59	65	4,38	4
Hekimlerin ve diğer sağlık çalışanlarının haklarını ve yasal sorumluluklarını bilip gözeterek, mesleki uygulamaları sırasında bu hakları ve yasal sorumluluklarını kullanabilir	1	6	23	65	41	4,02	4
Uygulamalarında diğer sağlık personelinin profesyonel olmayan davranışlarını fark edip, değerlendirip, uygun şekilde tepki verebilir	1	4	31	62	28	3,82	4
Bilimi ve bilimsel yöntemi etik kurallar çerçevesinde kullanarak yeni mesleki bilgi ve uygulamaların oluşturulmasına, paylaşılmasına, uygulanmasına ve geliştirilmesine katkıda bulunabilir	1	3	17	77	38	4,08	4

*Ortalama ve ortanca değerler elde edilirken kesinlikle katılmıyorum (1), katılıyorum (2), kararsızım (3), katılıyorum (4 ve kesinlikle katılıyorum (5) puan üzerinden değerlendirilmiştir.

Tablo 2: “Sağlık savunucusu ve danışman” rolleriyle ilgili etik konularla ilişkilendirilen yeterlikler

Yeterlik	Kesinlikle katılmıyorum (n)	Katılmıyorum (n)	Kararsızım (n)	Katılıyorum (n)	Kesinlikle katılıyorum(n)	Ortalama*	Ortanca*
Sağlık hizmetine ulaşmakta fırsat eşitliğinin sağlanması, eşitsizlik ve ayrımcılığın önlenmesini savunur	-	2	10	71	53	4,29	4
Sağlık hizmeti sunumunda birey ve toplum yararına çalışma, piyasalaşmanın önüne geçme gibi temel etik ilkeleri savunur	3	8	15	59	51	4,08	4
Hastalar ve aileleri ile diğer sağlık çalışanlarına bilgi sağlayarak yol gösterebilir	-	4	5	76	51	4,28	4
Sağlık hizmet sunumunun niteliğini yükseltmek üzere karar vericileri, gereksinim ve değerleri gözeten, nitelikli önerilerle destekleyebilir	-	5	9	91	31	4,09	4
Hastalar, hekimler ve diğer sağlık çalışanlarının haklarını gözeten hizmet sunumunu destekleyen öneriler oluşturabilir	3	3	17	86	27	3,96	4

*Ortalama ve ortanca değerler elde edilirken kesinlikle katılmıyorum (1), katılıyorum (2), kararsızım (3), katılıyorum (4 ve kesinlikle katılıyorum (5) puan üzerinden değerlendirilmiştir.

Tablo 3: “Lider-Yönetici” rolüyle ilgili etik konularla ilişkilendirilen yeterlikler

Yeterlik	Kesinlikle katılmıyorum (n)	Katılmıyorum (n)	Kararsızım (n)	Katılıyorum (n)	Kesinlikle katılıyorum(n)	Ortalama*	Ortanca*
Mesleği ve çalışma alanı ile ilgili politikaların oluşturulmasında öncülük edebilir ve karar verme süreçlerinde yer alabilir	4	9	24	65	34	3,85	4
İş arkadaşlarının gelişimlerine yönelik farklı ve güçlü yönlerini ortaya koymalarına olanak sağlayabilir ve bu yönde gelişmelerini destekleyebilir	1	6	30	72	27	3,87	4
Kritik karar verme ve politika oluşturma süreçlerinde bireysel ve örgütsel otonomiye destekleyen katılımcı ve paylaşımcı bir liderlik sergileyebilir	3	9	30	69	25	3,76	4
Yeni projelerin planlanmasında, oluşturulmasında etkin zaman, insan gücü ve kaynak yönetimini yürütebilir, sonuçlandırabilir ve ürünlerinin toplumsal faydaya dönüşmesini sağlayabilir	3	5	25	75	28	3,88	4
Hasta güvenliğinin sağlanmasında risk faktörlerini belirleyip ve ölçebilir, risk analizlerine göre karar verebilir	1	2	16	85	32	4,07	4

*Ortalama ve ortanca değerler elde edilirken kesinlikle katılmıyorum (1), katılıyorum (2), kararsızım (3), katılıyorum (4 ve kesinlikle katılıyorum (5) puan üzerinden değerlendirilmiştir.

Tablo 4: “İletişimci” rolüyle ilgili etik konularla ilişkilendirilen yeterlikler

Yeterlik	Kesinlikle katılmıyorum (n)	Katılmıyorum (n)	Kararsızım (n)	Katılıyorum (n)	Kesinlikle katılıyorum(n)	Ortalama*	Ortanca*
Çeşitli yaş grupları, farklı sosyoekonomik düzey ve kültürlerden tüm hastalar, hasta yakınları, meslektaşlar, diğer sağlık profesyonelleri ve sosyal çevresi ile uygun iletişim yollarını belirleyip ve kullanabilir.	2	4	15	80	35	4,04	4
Mesleki iletişimde, gerçekler, olasılıklar ve varsayımları ayırt edebilir, doğruluk ve açıklığı önemseyen bir tutum sergiler	2	2	6	87	39	4,17	4
İletişim engelli bireyler ve özel koşullarda (kötü haber, ajite bireyler, mesleki geri bildirim vb.) etkin iletişimi sağlayabilir	2	11	44	54	25	3,65	4
Hastalar, hasta yakınları, meslektaşları, diğer sağlık profesyonelleri ve profesyonel bilgi kaynaklarından nitelikli bilgiyi edinebilir ve mesleki deneyimi ile birleştirerek sağlık problemlerinin yönetimi için kullanabilir	-	3	16	84	33	4,08	4
Her türlü iletişimde mesleki ve etik normlara uygun davranır	2	9	14	71	40	4,01	4

*Ortalama ve ortanca değerler elde edilirken kesinlikle katılmıyorum (1), katılıyorum (2), kararsızım (3), katılıyorum (4 ve kesinlikle katılıyorum (5) puan üzerinden değerlendirilmiştir.

KAYNAKLAR

1. Musick DW. Teaching Medical ethics: A review of the literature from North American Medical schools with emphasis on education. *Medicine, Health Care and Philosophy*. 1999; 2(3):239-54.
2. Civaner M, Sarıkaya Ö, Balcıoğlu H. Uzmanlık Eğitiminde Tıp Etiği. *Medical Ethics in Residency Training Anadolu Kardiyoloji Dergisi*. 2009;9:132-8.
3. Carrese JA, Malek J, Watson K, Lehmann LS, Green MJ, McCullough LB, et al. The essential role of Medical Ethics education in achieving professionalism the Romanell Report. *Academic Medicine*. 2015;90(6):744-52.
4. Ethics Teaching in Higher Education. The-Hastings Center Series in Ethics. Edited by Daniel Callahan and Sissela Bok. New York and London. New York 10706 Plenum Press. 1980.
5. Thornton BC, Callahan D, Nelson JL. Bioethics education. *Hastings Center Report*. 1993;23(1):25-9.
6. World Medical Association Declaration of Rancho Mirage on Medical Education Adopted by the 39th World Medical Assembly 2006; <https://www.wma.net/policies-post/world-medical-association-declaration-of-ranchomirage-on-medical-education/28.05.2020> tarihinde erişilmiştir.
7. Ethics Education Programme. <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/bioethics/ethics-education-programme/> /26.05.2020 tarihinde erişilmiştir.
8. Mezuniyet Öncesi Tıp Eğitimi standartları <http://tepdad.org.tr> 26.04.2020 tarihinde erişilmiştir.
9. Mezuniyet Öncesi Tıp Eğitimi Ulusal Çekirdek Eğitim Programı-2014. Ulusal Çep-2014. http://www.yok.gov.tr/documents/10279/38058561/tip_fakultesi_cep.pdf. 28.12.2018 tarihinde erişilmiştir. 26.12.2018 tarihinde erişilmiştir.
10. Tıp Fakülteleri Lisans Düzeyi Tıp Etiği Eğitimi Çekirdek Eğitimi Programı. 2013; www.biyoetik.org.tr/wp.../tip-fakulteleri-lisansdüzeyi-tip-etigi.docx 28. 12.2018 tarihinde erişilmiştir.
11. Doukas DJ, Kirch DG, Brigham TP, Barzansky BM, Wear S, Carrese JA, et al. Transforming educational accountability in Medical Ethics and humanities education toward professionalism. *Academic Medicine*. 2015;90(6):738-43.
12. de la Garza S, Phuoc V, Throneberry S, Blumenthal-Barby J, McCullough L, Coverdale J. Teaching Medical ethics in graduate and undergraduate Medical education: a systematic review of effectiveness. *Academic Psychiatry*. 2017;41(4):520-5.
13. Campbell AV, Chin J, Voo T. How can we know that Ethics education produces ethical doctors? *Medical Teacher*. 2007; 29:431-6.
14. İlgili, Ö, Onan, A, Odabaşı, O. (2019). Kötü Haber Verme Becerisi Eğitiminin SPIKES Yaklaşımı Işığında Değerlendirilmesi. *STED / Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 28 (6), 410-417. DOI: 10.17942/sted.638228
15. Ozgonul L, Alimoglu MK. Comparison of lecture and team-based learning in medical ethics education. *Nurs Ethics*. 2019;26(3):903-913.
16. Alimoglu MK, Alparslan D, Daloglu M, Mamakli S, Ozgonul L. Does clinical training period support patient-centeredness perceptions of medical students? *Med Educ Online*. 2019;24(1):16